

**KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE TÜRKİYE'DE
KANAL TİPİ HİDRO-ELEKTRİK SANTRALLERİN
FOUCAULT'NUN BİYO-İKTİDAR, YÖNETİMSELLİK
VE GÜVENLİĞİN BİYOPOLİTİKASI KAVRAMLARI
BAĞLAMINDA ANALİZİ**

**THE ANALYSIS OF GLOBAL CLIMATE CHANGE AND
RUN-OF-RIVER HYDRO DEVELOPMENT IN TURKEY
ON THE BASIS OF FOUCAULT'S BIO-POWER,
GOVERNMENTALITY AND BIO-POLITICS OF
SECURITY CONCEPTS**

Nahide KONAK*

ÖZ

Bu çalışmanın temel amacı, küresel iklim değişikliği güvenliğini sağlama adına yeşil ekonomiye geçiş ve Türkiye'de kanal-tipi hidro-elektrik (HES) projeleri ve beraberinde kamuoyuna damgasını vuran tartışmaları Foucault'nun biyo-iktidar, liberal yönetimsellik ve güvenliğin biyopolitikası kavramsallaştırmaları temelinde analiz etmektir. Bu makalede iki temel iddia savunulmuştur: 1) Kapitalizmin ikinci çelişkinin (O'Connor, 1994) sonucunda ortaya çıkan küresel iklim değişikliğinin biyo-iktidar alanı olduğu ve iklim değişikliği krizine yanıt olarak sunulan yeni güvenlik yapılanmasının (*dispositif*) resmi adının yeşil ekonomiye geçiş olduğu; ve bu geçişte atmosferdeki karbon gazı ile insanların ilişkilerini yeniden tanımlayan ve dönüştüren bir neo-liberal yönetimsellik aracılığı ile güvenliğin biyopolitikasının gerçekleştiği savunulmuştur. 2) Doğa ve insan yaşamını

* Doç. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Bolu, nahide.konak@ibu.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9560-7777>.

* Makale Geliş Tarihi: 21.05.2018
Makale Kabul Tarihi: 19.12.2018

idame ettirme iddiasından yola çıkarak oluşturulan küresel iklim değişikliği yönetimselliği kapsamında yeşil ekonomi *dispositif* unsurlarının HES projesi geliştirme adına dere sularına müdahalesi veya biyopolitik iktidarı (suyun özelleştirilmesi, suya erişimin engellenmesi, suyun kanallara hapsedilmesi, bir yerden başka bir yere taşınması, yetersiz can suyu salımı) yerelde yeşil gasp ile kapitalizmin ikinci çelişmesini pekiştirerek doğa ve insan yaşamını tehdit eder riskler üretmektedir. Bu durum biyopolitikanın paradoksu sonucu ortaya çıkan biyo-iktidar çatışmasını yansıtır. Neo-liberal serbest piyasa kapitalist ekonomi mantığı tarafından şekillenen yeşil ekonomi temelli küresel iklim değişikliği güvenliği yönetimselliği bu çatışmayı bütün yaşamı düzenleyip koruyarak değil, durumun gereklerine bazı nüfusların harcanabilir olduğu kabulünden hareketle bazı yaşamların yok olmasına göz yumarak çözüme eğilimindedir. Küresel iklim değişikliği güvenliği yönetimselliğinin bir uzantısı olarak gelişen HES'lerle birlikte akarsu vadileri ve nüfus Foucault'un deyimıyla "harcanabilir" doğa ve nüfusa dönüşmeye başlamıştır. Küresel iklim değişikliği güvenliğinin sağlanması için seçilen neo-liberal yönetimsellik bağlamında "harcanabilir" doğa ve nüfus dünya genelinde ve Türkiye'de kırsal kesimde yerleşik ve kırsal kesimle bağıni henüz koparmamış şehirlerde yaşayan halktır. Türkiye HES projeleri vakasında yansıtıldığı gibi iklim değişikliği güvenliği adına yapılan her şey, aslında yeni ekolojik sömürgecilik ile sonuçlanmaktadır.

Anahtar Kavramlar: Küresel İklim Değişikliği Güvenliği, Yeşil Ekonomi, HES, Biyo-iktidar, Biyopolitik Paradoksu, Liberal Yönetimsellik, Harcanabilir Doğa ve Yaşam.

ABSTRACT

By drawing on Foucault's concepts of bio-power, liberal governmentality and the biopolitics of security, this study aims to analyze the transition to green economy in the name of global climate change mitigation as well as the development of run-of river channel-type hydro-electric (HEPP) projects, public debates and controversies over these projects in Turkey. It consists of two main arguments: 1) It argues that the global climate change, which came into effect as a result of the second

contradiction of capitalism (O'Connor, 1994), falls into the realm of bio-power, and the official name for the new security *dispositif* that is presented as a solution to the climate change crisis is transition to the green economy. It further argues that in this transition, the biopolitics of security has been realized through the neo-liberal governmentality of climate change, which began to define and transform the relationship between carbon gas and human beings. 2) It argues that the HEPP projects, which have been shaped by the global climate change, green economy and renewable energy discourses and practices, fall into the realm of bio-power as well as reflect a bio-power conflict. Within the global context of governmentality of the global climate change, which claims to ensure the continuity of the life of nature and human beings, the intervention elements of green economy *dispositif* or bio-politics into the river water for the sake of developing HEPP projects (privatization of water, blocking access to water, confinement of water into channels, its transportation from one place to another, insufficient water release into river bed) has resulted in the perpetuation of the second contradiction of capitalism through green grabbing, which began to threaten the survival of nature and human life at the local level in Turkey.

This situation reflects the bio-power conflict that emerges from the paradox of biopolitics. The green economy-based global climate change security governmentality, shaped by the free-market liberal capitalist economy logic, tends to resolve this bio-power conflict not by regulating and preserving all lives. Instead, it tends to resolve it by ignoring the survival of some lives based on the presumption that some lives can be “disposable” depending on the situation. With the development of HEPP projects as the extension of global climate change security governmentality, river valleys and their population began to transform into what Foucault calls “disposable” nature and population. Within the context of neo-liberal governmentally chosen for the security of global climate change, in the world and in Turkey, the “expendable” nature and population are located in rural areas. As reflected in the HES projects case in Turkey, everything conducted in the name of climate change security, in fact, have resulted the new ecological colonialism.

Keywords: Global Climate Change Security, Green Economy, HEPP, Bio-power, Paradox of Biopolitics, Liberal Governmentality, Disposable Nature and Life.

GİRİŞ

Küresel iklim değişikliği güvenliği adına atılan adımlar ve Türkiye’de aşağı yukarı on beş yıldır gündeme damgasını vuran kanal-tipi hidro-elektrik santral (HES) projeleri, ilgili tartışmalar ve karşı çıkışlar Foucault’nun biyo-iktidar (*bio-power*) ve güvenliğin biyopolitikası (*biopolitics*) olarak kavramsallaştırdığı yönetim kapsamına girer mi? Tabii ki bu sorunun cevabı Foucault’un biyo-iktidar ve güvenliğin biyopolitikası ile ne anlatmak istediği ve aynı zamanda Türkiye’de HES projelerinin hangi küresel ve ulusal bağlamda gündeme geldiği ile ilgilidir.

Foucault tarihsel süreçte geliştiğini belirttiği egemenlik, disiplin ve düzenleyici veya güvenlik olmak üzere üç farklı iktidar kavramsallaştırması yapmıştır. Foucault güvenlik veya düzenleyici iktidarın nesnesinin nüfus olduğunun altını çizer. Foucault tarihsel süreçte yayılma, ölme, hastalık, sağlık, yaşam beklentisi, ölüm oranı, cinsel davranış vb. gibi karakteristik olguları içeren türlerin anatomisine odaklanan bir iktidar biçiminin ortaya çıktığını tespit eder. Bu iktidar biçimine Foucault biyo-iktidar kavramını atfeder ve biyo-iktidarı şu şekilde tanımlar: belirli biyolojik özelliklere sahip türlerin üyeleri olarak insana yöneltilen bir iktidar biçimidir (2003: 249; 1978: 143). Yani, biyo-iktidar, insan hayatının gelişimini etkileyen yaşamla ilgili çok sayıda biyolojik olgunun bilimsel olarak incelenmesi ve bu olguların müdahalelerle değiştirilmesi ile uğraşır. Üstelik bu iktidar yukarıda bahsedilen olgulara dair yaşamla ilgili her şeyi yönetmeyi amaçlar. Bu, Foucault’un “nüfusun biyopolitiği” olarak adlandırdığı şeydir (1978: 139). Biyopolitika nüfus bağlamında, yaşama özgü olguları tasnif, ayarlama ve yönetmeyi amaçlayan tekniklere, uygulamalara ve prosedürlere dayanan bir güç teknolojisidir¹ (Foucault, 2003: 246-247). Foucault biyopolitikayı, insan türünün temel biyolojik özelliklerini siyasetin stratejik nesnesi, yani iktidarın nesnesi haline getiren bir dizi mekanizmalar şeklinde de tanımlar (Foucault, 2004). Bu anlamda biyopolitika, toplumsal düzenlemenin ve bireysel öz yönetişimin liberal biçimleri ile tarihsel olarak ortaya çıkan bir yönetme sanatıdır. Bu yönetme sanatı, tarihsel süreç içinde gelişen özel bir güvenlik anlayışı ile yakından ilintilidir.

¹Genel anlamda teknolojiyi, belirli bir nesnenin gerçekleştirilmesi için bir dizi beceri, uygulama ve bilgiden oluşan araçlar olarak tanımlayabiliriz. Teknik ise, hedefe ulaşmada bu özel becerilerin bazılarını temsil eder. Belirli mekanizmaların üretilmesi için teknolojiler ve teknikler birleştirildiğinde, Foucault çoğu zaman belirli etkilerin üretilmesi için harcanan tüm işleyiş biçimini (1978: 55-56, 84; 1995: 201-205) belirlemek için aygıt veya yapılanma (*dispositif*) kavramını kullanır.

Foucault güvenliği, hukukun ve disiplinin bazı özelliklerini kullanabilecek bir teknoloji olarak tanımlar. Günümüz güvenlik anlayışı bir şeylerin ortaya çıkmasını o şey ortaya çıkmadan önlemeyi amaçlamaz. Aksine bu güvenlik çeşidi, şeylerin kendi kontrollü akışlarına izin vererek doğal olgularla çalışmayı tercih eder (Foucault, 2007: 47). Güvenlik, tüm nüfus düzeyinde normal eğri dağılımı tesis ederek (2007: 61) ve olasılığı temel alarak ve şeyleri olduğu gibi kabul edip pozitif olanları maksimize ederek ve negatifleri de azaltarak veya kontrol ederek nüfusu yönetir (2007: 11-20).

Foucault'nun tespit ettiği bu güvenlik anlayışı belli bir yönetim mantığına işaret eder. Foucault'ya göre güvenlik tam anlamıyla liberal serbest piyasa mantığına, yani "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" yönetim mantığına tekabül eder (Foucault, 2007: 4). Nüfusun yönetiminin rasyonelleştirilmesi tekniği olarak yöneticiler, "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" görüşünü benimsemişlerdir. Doğal olgularla ilintili olan dalgalanmaların yönetiminde önemli bir araç haline gelmiş olan matematik ve ampirik veri toplama tekniklerini kapsayan bilimler, bu "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" le ilintili rasyonelleşme sürecine olanak sağlamışlardır (Foucault, 2007: 59). Kıtılığa karşı en iyi çözümün serbest dolaşım fikri liberal ekonomi kuramları tarafından savunulmuştur (Foucault, 2007: 69-70). İktidar tarafından serbest ekonomik aktiviteye izin verecek bir güvenlik aygıtı teşvik edilmektedir çünkü kıtlığı önlemenin en uygun yolunun piyasa mekanizmaları olduğu söylemi yöneticiler tarafından da içselleştirilmiştir.

Liberal söylem tarafından şekillenen güvenliğin aygıtları (*dispositifler*), daha geniş devrelerdeki şeyleri organize ederek, emerek ve yeni öğelerin sürekli olarak piyasa mekanizmaları ile bütünleşmesine izin vererek güvenlik işlevini yerine getirme eğilimindedir. Disiplin iktidarı hiçbir şeyin kaçmasına izin vermemelidir; işlevini yerine getirmek için her şeyi düzenlemelidir. Disiplin iktidarının aksine güvenlik iktidarı aygıtları, şeylerin olmasına izin verir. Bu mantığa göre şeyler kendi doğal, kaçınılmaz ve gereklilik sürecinde ele alınması gerekir ki gerekli unsurlar, gerçekliğin diğer unsurları ile en iyi şekilde birleştirilebilsin (Foucault, 2007: 44-46).

Daha sonraki analizlerinde Foucault biyopolitikayı, güvenlik aygıtı (*dispositif*) aracılığıyla işleyen bir iktidar biçimi teknolojisi olarak kavramsallaştırır (2007: 22). Güvenliğin biyopolitikası ise biyo-power (nüfusun biyolojik olarak hayatta kalması) adına geliştirilen her türlü aygıtın (*dispositif*) nüfus üzerinde uyguladığı iktidardır. Güvenliğin biyo-iktidarında merkezi olan şey yaşamın güvenliğidir. Yaşamı biyopolitik olarak güvenlik altına almak demek en basit şekilde yaşamı idame ettirmeyi hedeflemektir (Foucault, 2003). Bu bağlamda, güvenlik aygıtı (*dispositif*) aracılığıyla işleyen biyopolitika iki farklı alan üzerinden

gerçekleştirilir. Birinci alan, tıp bilimi ile sağlığı destekleme ve serbest piyasa prensipleri ile kılıktan kaçınma gibi doğal değişkenlere etki ederek istenilen sonuçları teşvik ederek. Kazalara, konjonktürel nedenlere ve bireysel eylemlere göre seyir alıyormuş gibi görünen doğal değişkenler aslında oldukça düzenli görünmektedir. Dolayısıyla ikinci alan, bu düzenliliklerin ardındaki ele alınan bir olguyla ilgili ölüm oranını düşürme gibi belirli riskleri azaltmayı kapsar. Sonuç olarak güvenlik açısından biyopolitika, nüfus düzeyinde olumlu olguları teşvik ederken riskleri azaltma biçiminde kendini gösterir (Foucault, 2007: 70-74). Biyopolitikanın paradoksu, bu riskler dışlamayı ve hatta değersiz ilan edilen yaşamların tasfiye edilmesini veya “harcanabilir” olmasını da kapsar. Foucault önceki analizlerinde harcanabilirliği ırkçılık ve faşizmle ilişkilendirirken, daha sonra liberalizmle ilişkilendirmiştir.

Kendisinin yönetimsellik kavramı tanımı çeşitlilik göstermekle birlikte Foucault yönetimselliği, kurumlar, prosedürler, analizler, fikirler, hesaplamalar ve taktiklerden oluşan bir bütün olarak anlamaktadır. Hedefi nüfus, temel bilgi formunun siyasal iktisat ve ana teknik aracın güvenlik aygıtları (*dispositif*) olan bu bütün oldukça karmaşık fakat oldukça kendine özgü bir iktidarın tatbik edilmesine izin verir (1997: 300). Liberal yönetimsellik, her şeyden önce bireyleri özgürlük-tehlike-güvenlik kavramlarına maruz bırakarak gerçekleştirilir: sosyal ve bireysel riskler, yaşam süreçlerinin hesaplanan yönetimi ile kontrol edilir (2008: 21). Liberal yönetimselliğin risklerle baş etme teknikleri doğal dalgalanmaları ile birlikte olası bir olayın yönetimine dayanmaktadır. Foucault güvenliğin risk yönetiminden ibaret hale geldiğinin altını çizmektedir (2007: 61). Güvenlik risk doğmadan riskleri yok etme eğiliminde değildir. Tersine, güvenlik riski kabullenir; hatta riskten beslenir. Güvenliğin bir iktidar paradigması olarak ayırt edici özelliği hayatı düzenleyip korumak değil, durumun gereklerine göre yok olmasına göz yummaktır. Liberal yönetimsellik nüfusun belirli bir kısmını gözden çıkarmayı da gerektirir. Nüfusun bir kısmı “harcanabilir” olmalıdır (Burchell vd., 1991). Bu da Foucault’un biyopolitikanın paradoksu olarak analiz ettiği kavramsal çerçeve ile örtüşür. Biyopolitikanın paradoksu, hayatın güvenliği ve iyileştirilmesi siyasi otoritelerin sorunu haline geldikçe yaşam, bir o düzeyde teknik ve siyasal yıkım araçları tarafından tehdit edilir hale gelir (1980: 136-137).

Daha sonra Foucault İkinci Dünya Savaşından sonra liberal yönetim üzerine inşa edilen neo-liberal yönetimselliğin şekillenmeye başladığını vurgular. Neo-liberal yönetimselliğin en önemli unsurlarından birinin devlet ve uluslararası kuruluşların serbest piyasa temelli rekabeti mümkün kılacak çevresel altyapısının oluşturulmasında önemli rol oynadığının yadsınamayacak kadar aşikâr olduğu gerçeğinin altını çizmiştir. Foucault’ya göre güvenlik tam anlamıyla serbest piyasa mantığına, yani “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” söylemine tekabül etmektedir (Foucault, 2007: 4).

Foucault'un biyo-iktidar, biyopolitika ve liberal yönetimsellik kavramlaştırmasının özünü ve merkezini, doğa ve fizik bilimi gibi doğa bilimlerinin doğayı ve siyasal dinamikleri nasıl kurguladığı oluşturur (Foucault, 2007: 296). Doğa ve toplum yönetimselliği üzerine yazan akademisyenler de Foucault'nun çalışmalarının doğa söyleminin üretim ve dağıtımını analiz etmek için önemli olduğunu vurgulamışlardır. Darier (1999)'e göre nüfusun güvenliğinin dünyanın çevresel güvenliğinin yönetimine bağlı olduğu kabul edildiğinde biyo-iktidar, "eko-iktidar" olarak yeni bir çerçeveye oturtulabilir.

Foucault "gerçekten bir güvenlik toplumunda yaşayıp yaşamadığımızı" (Foucault, 2007: 11) tespit etmek ve "toplumlardaki genel ekonomi ya da iktidarın bir güvenlik alanı haline gelip gelmediğini" (Foucault, 2007: 10-11) anlamak için bir dizi analiz yaparak sosyal bilimcilere günümüz toplumlarını analiz etmeye yönelik kavramsal, kuramsal ve metodolojik olarak yol gösterici olmaya devam etmektedir. Bu bağlamda, birinci bölümde kapitalist birikim krizi, küresel iklim değişikliği ve ekonomik gelişmeler biyo-iktidar, güvenlik ve neo-liberal yönetimsellik temelinde değerlendirilip, Türkiye' deki HES projelerinin küresel bağlamı ortaya çıkarılacaktır. İkinci bölümde, küresel iklim değişikliği ve yeşil ekonomi konjonktür söylem ve uygulamalarından Türkiye'nin nasıl etkilendiğine kısaca değinilerek Türkiye'deki HES projeleri biyo-iktidar ve güvenlik temelinde analiz edilecektir.

1. KAPİTALİST BİRİKİM KRİZİNDEN ÇIKMAK İÇİN İKLİM TİCARETİ: YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARINA YATIRIM ve KARBON PİYASASI

Kapitalizmin ikinci çelişki kuramı (sermaye-doğa çatışması), küresel iklim değişikliğinin nedenlerini ortaya çıkarmada, biyo-iktidar, biyopolitika ve liberal ve neo-liberal yönetimsellik kavramları arasında bağlantının açık olarak ortaya konmasında ve Türkiye'deki HES projelerinin küresel bağlamını analiz etmede en önemli yaklaşımlardan biridir. Marksist kriz kuramına çevreyi de işin içine katarak katkıda bulunan James O'Connor (1994) kapitalizmin "ikinci çelişki" kuramını geliştirmiştir. Bu kurama göre, kapitalizm kendi sosyo-ekolojik koşullarını ve üretim ilişkilerini o kadar çok azaltır ve yeniden üretmez hale gelir ki kârlı üretimin devamlılığı imkânsız hale gelir. Kârlı üretimin devamlılığını sağlayamamanın iki sebebi olabilir: ya direk olarak gerekli girdilerin ve koşulların üretilmemesi ya da sosyal hareketlerin baskılarından kaynaklı devletin gerekli girdi ve koşulların üretimini sağlamak için sermayeyi kontrol etmesi ve vergilendirmesidir. Bu da sonuçta kârı düşürmektedir. Üretimin artırılması ile çözülmeye çalışılan birikim krizi O'Connor'ın isimlendirdiği kapitalizmin ikinci çelişkisini daha da şiddetlendirmektedir. Vergilendirme ve yüksek kârın artırılmasını sağlamaya çalışma üretim maliyetini artıracacağı için bir kere daha kâr

azalması ile sonuçlanır. Bu döngü devam eder gider. Bu döngünün en önemli sonucu olumsuz sosyal etkileri de olan ekolojik krizdir. Bu döngü içinde üretim için kullanılan doğal kaynaklar ve doğayı kirletici uygulamalar uzun vadede ekolojik krizi körüklemektedir. Küresel iklim değişikliği aslında kapitalizmin ikinci çelişki tezinin somutta bir örneğini temsil etmektedir denebilir (McCartyh, 2015).

Fosil yakıt bağımlı kapitalist üretim biçiminin sera gazları salımı yoluyla doğayı dönüştürmesi veya ikinci çelişkisi aslında aynı zamanda yaşam için gerekli olan sistemin yani “doğa destek sisteminin” dengesini bozmuştur (Rockström vd., 2009). Bu durum, ekosistem güvenliği ve insanlara sağladığı fayda olarak tanımlanan ekosistem hizmetlerini (Millennium Ecosystem Assessment, 2005: 26) de tehlikeye atmaktadır. Sera gazları salımı sonucu artan ortalama küresel sıcaklık, kuraklık, sel, okyanus asitlenmesi, fırtınalar ve bunun gibi sorunlara yol açacağından toplumların ve ekonomilerin bağımlı olduğu ekosistem hizmetlerinin dengesini bozmaya ve nüfusun yaşamını tehlikeye atmaya devam edecektir (World Bank, 2012b: 49).

Biyo-Eko-İktidar Olarak Küresel İklim Değişikliği

Bilimsel bilgi günümüzde artık ekolojik dengenin artan bir şekilde bozulduğunu ortaya koymakta ve bu durumun hem Dünyanın yaşam güvenliğini hem de Dünyanın yaşamına bağlı olan insanların yaşam güvenliğini her geçen gün tehdit eder hale gelmekte olduğu söylemi uluslararası güç kurumlarından olan Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler ve bunun gibi kuruluşlarca da vurgulanmaya başlamıştır (Grove, 2010). Bu söylem aslında tam da Foucault'nun biyo-iktidar kavramı ile tanımladığı alanın içine girmektedir. Küresel iklim değişikliği Foucault'nun tabiri ile nüfusun yaşamını idame ettirmesini tehlikeye sokmaktadır (Foucault, 2003). Foucault günümüz toplumlarında siyasal iktidarın meselesinin genel anlamda insanların, servet, kaynaklar, geçimlik kaynakları, toprak, iklim, sulama, verimlilik ve bunun gibi konularla ilişki ve bağlantı olacağını belirterek, doğa-insan ilişkilerinin biyo-iktidar alanı olduğunu belirtmiştir. Biyo-iktidar, nüfusun yaşam süreçleri ile ilgili çok sayıda biyolojik olgunun bilimsel olarak incelenmesi ve bu olguların müdahalelerle değiştirilmesi ile uğraşan bir iktidar biçimine (2003: 249; 1978: 143); veya nüfusun yaşam süreçlerini idare etmeyi gerektiren bir iktidar biçimine (Dean, 2010: 117); ya da ‘belirli bir siyasal bilgi, istatistik, demografi, epidemiyoloji ve biyoloji gibi yeni disiplinlerin ortaya çıkmasına işaret ettiğine göre (Lemke, 2011: 5), küresel iklim değişikliğinin doğasını anlamaya yönelik söylemler, teknikler, teknolojiler ve iklim değişikliği güvenliği için geliştirilen *dispositifler* biyo-iktidar kavramının kapsamına girmektedir.

İklim değişikliği nüfusa yönelik iktidar (biyo-iktidar) genişleterek doğaya yönelik iktidar (eko-iktidar) beraberinde getirir. Bu ikili iktidar sistemi biyo-eko-iktidar şeklinde kavramlaştırılabilir. Biyo-iktidarın yönetimi noktasında biyopolitika -nüfus bağlamında, yaşama özgü olguları tasnif, ayarlama ve yönetmeyi amaçlayan tekniklere, uygulamalara ve prosedürlere dayanan güç teknolojileri- (Foucault, 2003: 246-247) ve küresel iklim değişikliği ile ilişkisi gündeme gelmektedir.

Nüfusun Biyopolitikasından Doğanın Ekopolitikasına

Küresel iklim değişikliğine yönelik yeşil yönetimsellik literatüründe, iklim değişikliği olgusunun dünya ölçeğinde yönetilebilir olduğu söylemi vurgulanmaktadır (Lohmann, 2016; Oels, 2005). Bu bağlamda yeşil yönetimsellik söylemi (Luke, 1999), biyo-iktidar alanını nüfusun yönetiminden bütün dünyanın yönetimini kapsayacak şekilde genişletmektedir. Dolayısıyla, insan nüfusunun yönetimi artan bir şekilde insan nüfusu olmayan ve insan sisteminden daha fazla bir şey olan--küresel karbon, nitrojen gibi--sistemin yönetimine bağlı hale gelmiştir (Baldwin, 2013; Oels, 2005; Rockström vd., 2009). Foucault'un kendisi de aslında biyopolitikanın son alanını "insan ırkı arasındaki ilişkileri veya yaşayan varlık olarak insanlar, insanların çevresi ve içinde buldukları koşulları yönetme" olarak saptamıştır (2003: 245).

İklim değişikliğinin yönetilebilir olduğu söylemi eko-iktidar veya doğanın yaşamı üzerine iktidar olgusunu ve Foucault'un biyopolitika anlayışından yola çıkarak ekopolitikayı gündeme getirir. Burada ekopolitikayı, doğa bağlamında, doğanın yaşamına özgü olguları tasnif, ayarlama ve yönetmeyi amaçlayan tekniklere, uygulamalara ve prosedürlere dayanan güç teknolojileri olarak tanımlayabiliriz.

Genel anlamda doğa ve iklimle ilgili bilgilerin oluşturulmasında ve güç teknolojilerinin üretiminde iklim bilimi, istatistik, ekonomi, bilgisayar gibi bilimlerin ve modellemelerinin rolü büyüktür (Lohmann, 2016). Foucault'nun belirttiği gibi uzmanlaşmış bilgi alanı olarak demografi, halk sağlığı ve psikiyatri gibi bilim dalları sayesinde iktidar ve bireyler hayata dair olguları, süreçleri ve eğilimleri istatistiksel olarak ortaya çıkararak kendilerini ve diğerlerini kontrol edip yönetebildiklerine göre (Foucault, 2003: 243-253), günümüzde de uzmanlaşmış bilgi alanı olarak dünya sistem bilimi (Lohmann, 2016; Lövbrand vd., 2009; Luke, 2009), sürdürülebilirlik bilimi (Clark ve Dickson, 2003) gibi gelişen bilimlerin bu yönetimde rol aldığı açıktır. Dünya sistem biliminin amacı "doğa ve toplumdaki bütün süreçleri birbiriyle bağlantılı bir sistem olarak kabul ederek bütünsel süper-disiplin" yaratmaya çalışmaktır (Lövbrand vd., 2009: 8). Temel olarak bu bilim, Dünya'nın tüm katmanlarını birleştirerek bunların insan toplumu ile nasıl etkileşime geçtiğini hesaplamaya çalışır. Dünya sistemlerinin

bütünleşik işleyişine ışık tutmak için bu ölçüm, Dünya'nın gezegen ve sosyal süreçlerini sınırlı ve ölçülebilir değişkenlere çeviren parametrelerle ifade ederek hesaplamaya çalışır. Bu hesaplamalar sonucunda bir nevi doğanın bilgisayarlı simülasyonları üretilir. Gezegen sınırları modeli insan toplumunu, dokuz kritik Dünya ekosistem döngüleri, sistemler, süreçler ve sınır eşiklerinin (iklim değişikliği, okyanus asitlenmesi, stratosfer ozon, fosfor ve azot döngüleri, atmosferik aerosoller, tatlı su kullanımı, arazi kullanımı değişimi, biyoçeşitlilik kaybı ve kimyasal kirlilik) işleyişi ve yönetimi içine entegre eder. Sınır eşiklerine yaklaşma felaketi yani "Dünya gezegeninde insanlık için istenmeyen bir duruma geçmeye" işaret eder (Rockström, 2010: 72).

Küresel iklim değişikliği, karbon, doğa ve toplum etkileşimine yönelik bilgi, sistem yaklaşımı ve onun modellemeleri ile üretilmektedir (Lohmann, 2016). Dünya sistem bilimi ve kullandığı istatistiksel modeller, şüpheli veri ve sınırların seçimi konusunda eleştiriler almaktadır (Galaz, 2015). Fakat bilimsel eleştirilere rağmen bu bilim, Foucault'un dediği gibi kendi "hakikat" dilini oluşturmuştur. Foucault'un kendisi ekoloji biliminin de gerçekte bir "hakikat" dili konuştuğunu belirtmiştir (Darier, 1999: 4). Bu anlamda bu bilim küresel düzeyde biyo-eko-iktidar alanlarının temel taşlarını atıp biyo-eko-iktidarın biyo-eko-politikası² konusunda öncü adımları atarak bu yönde gelişmelere katkı sağlamaktadır. Bununla da kalmayıp Lövbrand vd., (2009: 10)'nın belirttiği gibi dünya sistem bilimi insan nüfusunu yönetmek için yeni bir "Dünya resmi" kullanan bir Dünya sistemi yönetimselliğinin oluşumuna katkıda bulunmaktadır. Çünkü bilimsel müdahaleler siyasal yaşamın nasıl anlaşıldığını ve yürürlüğe konulacağını belirleyen fikir, kavramlar ve araçlar üretir (Lövbrand ve Linner, 2015: 45). İnsanların yaşamlarına tehdit oluşturduğu düşünülen küresel iklim değişikliği, hükümetleri ve kalkınma ile ilgili kurumları artan bir şekilde insan ve insan-olmayan nüfusların hayatlarını Foucault'un deyimiyle (1978:143) "aşikar olarak planlama alanına içine" sokmaya zorlamaktadır. Küresel iklim değişikliği sonucunda meydana gelen ve yaşamı tehdit ettiği söylenen risklerin yönetiminin güvenlik açısından önemli olduğu devletler ve uluslararası kuruluşlarca çoğu kez vurgulanmaya başlamıştır (Grove, 2010).

Sonuç olarak, küresel iklim değişikliği biyo-eko-iktidar kapsamına girmektedir ve iklim değişikliği güvenliğini sağlama adına atılan adımlar (biyo-eko-politika) Foucault'nun tartıştığı anlamda liberal yönetimsellik ve güvenlik paradigmasını neo-liberal yeniliklerle birlikte bütün bu gelişmelerin merkezine taşımaktadır.

² Doğanın ve nüfusun yaşamına özgü olguları tasnif, ayarlama ve yönetmeyi amaçlayan tekniklere, uygulamalara ve prosedürlere dayanan güç teknolojileri.

Güvenlik Aygıtı (*Dispositif*) Yeşil Ekonomi ile Küresel İklim Değişikliği Yönetimselliği

Küresel iklim değişikliği yönetimselliği nasıl şekillenmektedir?

Hedefinin nüfus, temel bilgi formunun siyasal iktisat ve ana teknik aracın güvenlik aygıtlarından (*dispositif*) oluştuğunu belirten Foucault yönetimselliği, kurumlar, prosedürler, analizler ve fikir, hesaplamalar ve taktiklerden oluşan bir bütün olarak anlamaktadır (1997: 300). Hedefinin nüfusu yaşatma (biyo-iktidar) olduğu iklim değişikliği yönetimselliği, Foucault'un liberal yönetimsellik olarak tespit ettiği paradigmadan etkilenmektedir (2008: 21). İklim değişikliği yönetimselliği, bir yandan liberal siyasal iktisat bilgi ve liberal güvenlik anlayışı üzerine inşa edilirken, diğer yandan da iklimi de içeren ekosistem hizmet ekonomisinin inşası, tarihsel süreçte neo-liberalizmin gelişiminde bir rol oynamıştır (Lohmann, 2016: 480). 1990'larda, iklimin moleküller olarak ve fiyatların doğal sinyaller olarak tanımlanması ve ikisinin karbon ticareti hibrit sistemde birbiri ile kaynaştırılması neoliberalizmin dönüm noktası yeniliklerinden birinin olduğunun kanıtıdır (Lohmann, 2016: 484). Bu bağlamda, küresel iklim değişikliği yönetimselliği hem neo-liberalizm tarafından şekillenmekte ve aynı zamanda bu yönetimselliğin inşasına katkıda bulunmaktadır.

Yönetimselliğin teknik aracı olan güvenlik aygıtı (*dispositif*) terimi belirli bir tarihsel anda, ana işlevi bir zorunluluğa cevap olan belirli bir oluşum veya yapılanma anlamına gelmektedir. Bu *dispositifin* söylemler, kurumlar, mimari formlar, düzenleyici kararlar, yasalar, idari önlemler, bilimsel ifadeler, felsefi, ahlaki ve hayırsever önermeler gibi unsurları vardır. Aygıtın kendisi bu unsurlar arasında kurulabilecek ağıdır (Foucault, 1980: 194).

İklim değişikliği krizine ya da Foucault'un tabiri ile “zorunluluğa yanıt” olarak doğanın unsurları yukarıda anlatıldığı gibi teknolojik, bilimsel gözlem ve hesaplamalara tabii tutulmakla kalmaz (eko-iktidar), aynı zamanda atmosferdeki karbon dioksit gazı salım miktarının olması gerekenden daha fazla olduğunu tespit ederek atmosferdeki karbon gazı ile insanların ilişkilerini güvenlik adına yeni bir yapılanma ile yönetmeye çalışır. Bu tarihsel bağlamda yaşamı idame ettirme hedefine ulaşmak veya “zorunluluğa yanıt” olarak kurgulanan oluşum veya güvenlik yapılanmasının (*dispositif*) resmi adı “yeşil ekonomidir.” Yani, Lohmann (2016)'ın dediği gibi yatırım standartlarına göre “verimli” bir şekilde yönetimi için iklim değişikliği, çok geçmeden ekonomi ile bütünleştirilmiştir. Bu bağlamda, 2009'dan bu yana yeşil ekonomi kavramının kullanımı “toplumlardaki genel ekonomi” alanının bir güvenlik alanı haline geldiğini (Foucault, 2007: 10-11) işaret etmektedir. Dolayısıyla, Lohmann (2016: 483) neo-liberal siyasal yönetimin temelini atan yeniliklerin ve iklim modelinin tarihsel süreçte paralel gelişiminin

tamamen rastlantısal olmadığına altını çizmiştir. İklimi de içeren ekosistem hizmet ekonomisinin inşası, tarihsel süreçte oluşan ve gelişen neo-liberalizmin gelişiminde bir rol oynayarak ve neoliberalizm de usta bir yaratıcılıkla iklimin kapitalist örgütlenmesini yeniden işleyerek, kendi inşa süreçlerinde karşılıklı birbirlerini desteklemişlerdir (Lohman, 2016: 483). Bu yeşil ekonomi söyleminin küresel düzeyde uygulamaya konulmasında uluslararası kuruluşların rolü büyüktür.

Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) *-dispositifin* uluslararası kurumu- “Küresel Yeşil Yeni Anlaşma” ana raporu günümüzde dünyanın en kötü finansal ve ekonomik kriz içinde olduğunu belirterek, ekonomi ve finansal krizlerin yeşil ekonomi söyleminin yayılmasında oynadığı rolün altını çizmiştir (UNEP, 2009: 1). Başlangıçta ekonomik ve finansal krizlere çözüm olarak sunulan yeşil ekonomiye geçiş söylemi, daha sonra UNEP tarafından (2011: 14) finansal ve ekonomik krizler sosyal ve çevresel krizlerle ilişkilendirilerek ekolojik krize de çözüm sağlayabilir söylemi gelişir. Söylemde kapitalist ekonomik büyümenin ve sosyal kalkınmanın ekolojik sürdürülebilirlik ile uzlaştırılabilir olduğu vurgulanarak yeşil ekonomi, ekonomik krizin yanı sıra iklim krizine de bir çözüm olarak sunulmuştur (UNEP, 2011).

Yeşil ekonominin en yaygın kullanılan resmi tanımı Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) tarafından oluşturulmuştur. UNEP' in (2011: 16) yeşil ekonomi tanımı, insan refahı, sosyal eşitlik, çevresel risklerin azaltılması ve ekolojik kısıtlıların azaltılmasına vurgu yapmaktadır. Rio + 20 kararı yeşil ekonomiyi sürdürülebilir kalkınma ile açık bir şekilde birleştirmiştir. Bu karar yeşil ekonomiyi, sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmak için bir araç olarak görmektedir. Diğer bir deyişle, yeşil ekonomiyi sürdürülebilir ekonomik büyüme için bir araç olarak görürken, yoksulluğu ortadan kaldırmaya, sosyal içermeyi artırmaya, insan refahını geliştirmeye, istihdam için fırsatlar yaratmaya ve dünya ekosistemlerinin sağlıklı işleyişini sürdürmeye katkıda bulunacak bir yapılanma olarak tasavvur eder (UN, 2012: 56). Görüldüğü üzere güvenlik aygıtı olarak yeşil ekonominin tanımı ve hedefleri biyo-eko-iktidar merkeze almaktadır ve burada merkezi olan şey nüfusun ve doğanın sürdürülebilirliğinin güvenliğidir.

İklim değişikliği güvenlik *dispositifi* yeşil ekonomi belirli bir yönetim mantığı yani liberal serbest piyasa mantığı tarafından şekillenmektedir (Foucault, 2007: 4): ya var olan piyasayı düzeltmek ya da yapay yeni piyasalar oluşturmak iklim değişikliği güvenlik aygıtının merkezinde yer almaktadır (Kennis ve Lievens, 2016: 218-219). Var olan piyasayı düzeltmekten kastedilen, yeni yatırım alanları açmaktır. UNEP (2011) ekonomik ve ekolojik krizlerin ardında yatan ana nedenin brüt sermayenin yanlış alanlara yatırım dağılımından kaynaklı olduğu söyleminden yola çıkarak, fosil yakıt temelli ekonomik büyüme ve bunun sermaye

yatırımları yoluyla sürdürülmesinin iklim krizinin ardındaki temel neden olduğu gerçeğini kabul etmiştir. Fakat ekolojik krizin yaratılmasında büyük rolü olan günümüz büyüme odaklı ekonomik sisteminin kendisini sorgulamamıştır. Bu söylemde brüt sermayenin yanlış alanlara yatırım dağılımı (fosil yakıtlara yatırım) ekolojik krizi körüklediğine göre, iklim değişikliği güvenliğini sağlamak, temiz ve yeşil teknoloji olarak adlandırılan yeşil ekonomi *dispositif* unsurundan temiz ve yeşil teknolojilerin geliştirmesinde yatmaktadır: yenilenebilir enerji, enerji verimliliği, toplu taşıma, sürdürülebilir tarım, ekosistem ve biyoçeşitlilik koruması, arazi ve su tasarrufu gibi alanlara yatırımı teşvik etmektir (UNEP, 2011: 14). İklim değişikliği güvenlik *dispositifi* yeşil ekonomi görüldüğü üzere birçok şeyi organize etmekte; güvenlik işlevini yerine getirmek için yeni yatırım alanları üretmekte ve bu alanların piyasa mekanizmaları ile ekonomik sisteme entegre edilmesine izin vermektedir.

Dünya Bankası ve UNEP söylemlerinde karbon salımı için ücret belirleme, karbon dengeleme ve ekosistem için ödeme yapılması gerektiğini dillendirmektedir (UNEP, 2011; World Bank, 2012b). Neo-liberal doğalar, kümeleşme, değişim, ekonomik dolaşıma olanak sağlayan, birbiri ile takas edilebilir ekosistem hizmetleri birimlerine bölünür hale gelmiştir. Ekosistem hizmetleri ve karbon metalaştırılarak yenilenebilir enerji, enerji verimliliği, ormancılık ve bunun gibi alanlarda uygulanmaya başlayan yeni karbon piyasaları yaratılmasına izin vermektedir (Lohmann, 2016: 487-488). Bu yenilikler neo-liberal bir tarihsel süreç içinde olduğumuzun bir göstergesidir (Lohmann, 2016). Görüldüğü üzere iklim değişikliği güvenliği *dispositifi* yeşil ekonomi, neo-liberal serbest ekonomik aktiviteye izin verecek şekilde şekillenmektedir çünkü liberal siyasal iktisatta kısıtlı önlemenin en iyi yolunun piyasa mekanizmaları ile serbest dolaşıma izin verilmesi olduğu bilgisi hâkimdir (Foucault, 2007: 69-70). Bu bilgi küresel iklim değişikliği yönetimselliğini de hâkimiyeti altına almış görünmektedir.

Sera gazlarından karbon dioksit gazının yönetimi için geliştirilen karbon dengeleme (Lohmann, 2016) adı verilen teknik neo-liberal güvenlik mantığını net bir şekilde yansıtmaktadır. Liberal yönetimselliğin güvenlik *dispositifi*, dolaşım, dolaşımın tehlikeli unsurlarını ortadan kaldırma, iyi ve kötü dolaşım arasında ayırım yapma ve kötü dolaşım unsurlarının azaltılması ile iyi dolaşım unsurlarının en yüksek seviyeye çıkarılması ile ilgilenir (Foucault, 2007:18). Bu liberal yönetimsellik normal eğri dağılımı tesis ederek (Foucault, 2007: 61) ve olasılığa dayalı olarak kötü dolaşımı tamamen ortadan kaldırma yerine “kabul edilebilir” bir düzeye indirerek iyi dolaşımı en yüksek seviyeye çıkarmayı ister (Oels, 2013). Bu anlayış 1997’de taraf olan ülkelere bağlayıcı yükümlülükler getiren Kyoto Protokolü tarafından karbon dioksit gazının yönetimine uygulanarak genişletilmiştir. Bu şekilde, karbon salımı azaltılmasına yönelik radikal adımlar

atılması (fosil yakıt kaynaklarının kullanımının derhal yasaklanması veya karbon vergisine geçiş gibi) yerine kayda değer yasal düzeye kadar azaltılması istenilerek karbon salımı normalleştirilirken, devlet müdahaleleri ile (yenilenebilir enerjiye geçiş için hukuksal altyapının hazırlanması) ekonomik büyüme teminat altına alınmaktadır (Collard, Dempsey and Rowe, 2016; Lohmann, 2016; Oels, 2013).

Günümüzde ülkeler, Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşlar (yeşil ekonomi *dispositifi* temel kurumları) yaşamı tehdit ettiği söylenen küresel iklim değişikliği risklerine karşı güvenlik söylemlerinden biri olarak (*dispositifin* söylem unsuru) yeşil ekonominin ana unsurlarından biri olan yenilenebilir enerjiye (güneş, rüzgar, su, biokütle ve bunun gibi) geçişi aktif olarak teşvik etmektedir. *Dispositifin* bilimsel bilgi unsuru küresel düzeyde yenilenebilir enerji kaynaklarına geçişin teknik olarak mümkün olduğunu vurgularken, güneş, rüzgar, su ve jeotermal enerji kaynaklarından elde edilecek enerji maliyetinin de günümüz fosil kaynaklarından sağlanan enerji maliyeti ile aynı seviyede ya da ondan çok fazla yüksek olmayacak şekilde sağlamanın da teknik olarak mümkün olduğunu belirtmektedir (IPCC, 2014; REN21, 2014). Bu doğrultuda, devletler, uluslararası finans kurumları ve şirketler (yeşil ekonomi *dispositifi* kurumları) yenilenebilir enerjiye geçişi teşvik edici politikalar üretmektedir. 2013'e kadar en az 144 ülke yenilenebilir enerji hedefleri oluştururken, 138 ülke yenilenebilir enerjiye geçiş için gerekli altyapısal düzenlemeleri oluşturmuş ve proje geliştirmeye başlamıştır (yeşil ekonomi *dispositifi* düzenleyici kararlar ve yasa unsurları) (REN21, 2014). Dünya Bankası Enerji Sektör Yönetim Destekle Programı ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı Güneş ve Rüzgar Enerji Kaynak Değerlendirme Girişimi ile yenilenebilir enerjiye geçişi aktif olarak teşvik etmekte ve ülkelere, özellikle gelişmekte olan ülkelere, yenilenebilir enerji potansiyellerinin haritasını oluşturmada yardım etmektedirler. Bu doğrultuda, Dünya Bankasının Enerji Sektör Yönetim Destekleme Programı harita oluşturma girişimi önemli bir rol oynamaktadır (ESMAP, 2012a) ; (ESMAP, 2012b). Birçok hükümet kendi toprakları için bu haritayı yaptırmıştır. Sonuç olarak, neo-liberal yeşil ekonomi güvenlik *dispositifi* unsurlarından var olan piyasaları düzelterek (yenilenebilir enerjiye yatırım yaparak) ve yeni piyasalar oluşturarak (karbon piyasası) biyo-eko-politika işleyişi gerçekleşmektedir.

Küresel düzeyde, iklim değişikliği güvenliği *dispositifi* olarak sunulan yeşil ekonomiyi savunan iktidar, yenilenebilir enerji olarak kabul gören güneş, rüzgar, su ve jeotermal kaynaklardan elektrik üretirken karbon dioksit salımı olmayacağı için küresel düzeyde yenilenebilir enerjiye geçiş iklim değişikliğine çözüm söylemini yaygınlaştırırken, bu kaynakların potansiyel olumsuz etkileri ve geçişle birlikte doğuracağı toplumsal ve ekolojik sonuçlar göz ardı etmektedir. Büyük ölçekli yenilenebilir enerjiye geçiş yeşil gaspın yolunu açarak toplumsal ve birçok ekolojik riski beraberinde getireceği benzemektedir. Yeşil gasp, doğanın yaşamı

adına doğanın önceden metalaştırılmamış tüm boyutlarının çitlenmesi, ticari bir mal haline dönüştürülmesi, özelleştirilmesi ve kapitalist birikim sürecine dahil edilmesine tekabül eden bir terimdir (Fairhead vd., 2012). Yenilenebilir enerjiye geçiş ile birlikte rüzgar, dalga, güneş ışını ve su gibi ortak ve özgür olan doğanın bazı elementleri sermaye döngüsü içine entegre edilerek (Lohmann, 2016, Smith, 2006; Swyngedouw, 2013) -ki bu yeşil gaspın veya ortak varlıklar ve ortak varlıklarla ilişkilere özel mülkiyet olarak el konulmasının (Lohmann, 2016: 488) somutta yansımalarıdır-, kırsal kesimdeki biyoçeşitliliğin yok edilmesi gibi doğa tahribatları yoluyla (Borras vd., 2012; Fairhead vd., 2012; Foster vd., 2000) “harcanabilir doğa” olgusuna dönüşecek ve bu harcanabilir doğa ve ekosistem hizmetlerine bağımlı olan nüfuslar da “harcanabilir nüfus” (Burchell vd., 1991) olarak tarihe damgasını vuracaktır. Bu durumun kapitalizmin ikinci çelişmesini daha fazla pekiştirme ve beraberinde toplumsal ve ekolojik riskleri daha fazla körüklemeye ihtimali büyüktür. Küresel iklim değişikliği güvenliği *dispositif* uygulamaları sonucunda ortaya çıkan yeşil gaspın kapitalizmin ikinci çelişmesini pekiştirme eğilimi ve beraberinde getireceği doğa ve insan tahribatı liberal yönetim mantığı çerçevesinde “doğal” olarak gelişen bir çeşit risk olarak tanımlanabilir. Bu durum da liberal güvenlik paradigması tarafından sorunlu olarak görülmez çünkü olayların doğal akışlarında bu tür risklerin doğma olasılığı doğal olarak kabul edilmiştir. Neo-liberal yeşil ekonomi güvenlik *dispositifi* unsurlarından yenilenebilir enerjiye yatırım yapma sonucunda küresel iklim değişikliği risklerinin azaltılması adına potansiyel yeşil gasp içerikli risklerin ortaya çıkmasına izin vererek biyopolitika işleyişi gerçekleşmektedir. Bu biyopolitika işleyişi neo-liberal iklim bağlamında “yeni ekolojik sömürgecilik” şeklinde kendini göstermektedir.³ Sonuçta, güvenliğin bir iktidar paradigması olarak ayırt edici özelliği risk doğmadan riskleri yok etme mantığı ile işlememektedir. Bu süreç tersine bir mantıkla işler: güvenlik riski kabullenir ve hatta riskten beslenir (Burchell vd., 1991).

2. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ GÜVENLİĞİ *DİSPÖZİTİF* NEO-LİBERAL YEŞİL EKONOMİNİN TÜRKİYE’DE İZDÜŞÜMLERİ

Bu bölümde ilk olarak küresel iklim değişikliği ve yeşil ekonomi konjonktür söylem ve uygulamalarından Türkiye’nin nasıl etkilendiğine kısaca değinilecektir. İkinci olarak Türkiye’deki HES projeleri biyo-iktidar ve güvenliğin biyopolitikası ve biyopolitikanın paradoksu temelinde analiz edilecektir. HES projelerinin toplumsal ve ekolojik sonuçları ile ilgili bölüm ve alıntılar 2010-2016 yılları

³ Lohmann (2016)’ın belirttiği gibi iklim tanımı, bilgisi, uygulamaları, araçları, kurumları tarihsel süreçte gelişen emperyalizm ve sömürgeciliğe hem hizmet etmiş hem de onlardan beslenmiştir. Benzer şekilde neo-liberal iklim yeni ekolojik sömürgeciliğe hem hizmet etmekte hem de ondan beslenmektedir.

arasında gerçekleşen bir projenin verilerine dayanmaktadır. Bu proje için veriler resmi hükümet web siteleri ve yazılı raporları, sivil toplum kuruluşları web siteleri, facebook yazışmaları, gazeteler, belgeseller ve videoları taranarak ve analizleri yapılarak oluşturulmuştur. Bunlara ek olarak 2010-2011 yılları arasında Düzce Gölyaka ve Rize İkizdere’de yerel halkla gerçekleştirilen odak grup görüşmeleri ve bilirkişiler ile gerçekleştirilen mülakatlar ile veriler desteklenmiştir. Düzce Gölyaka’da 6 ve Rize İkizdere’de 10 adet odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir (Konak ve Sungu-Eryılmaz 2016). Bu makalede odak grup görüşmelerinden bazı alıntılara yer verilmiştir.

Küresel İklim Değişikliği Neo-Liberal Yönetimselliğinin Türkiye’deki İzdüşümleri: Biyopolitika Paradoksu Yeni Ekolojik Sömürgecilik olarak Güvenliğin Biyopolitikası

Yukarıda belirtildiği gibi belli uluslararası kuruluşlar tarafından küresel düzeyde hazırlanan iklim değişikliği neo-liberal yönetimselliğin, ulusal ve yerel düzeyde uygulanması, bu kuruluşlar ve devletlerin işbirliğine bağlıdır (Collard, Dempsey and Rowe, 2016, Lohmann, 2016). İklim Değişikliği Stratejisinde (NCCAP, 2011) küresel sera gazı salım azalım politikalarına destek kapsamında Türkiye, kendi kapasitesi dâhilinde verimli, temiz ve yenilenebilir enerjinin yaygınlaştırılmasını teşvik etme ve ulusal sera gaz salım oranını azaltma söylemini dillendirerek bu yönetimselliğin bir parçası olduğunu ilan etmiş görünmektedir.

Dünya Bankası tarafından hazırlanan “Türkiye Yeşil Büyüme Politika Bildirisinde” Türkiye, iklim değişikliği yönetimselliğinin neo-liberal yönetim mantığıyla yönetileceği söylemini sorgusuz kabul ederek Türkiye’de bu yönde adımlar atacağını taahhüt etmektedir. Bu bildiride neo-liberal yönetimselliğin teknik aracı olan güvenlik aygıtının (*dispositif*) yeşil ekonomi olduğu pekiştirilmekte ve yeşil ekonomiye geçişte özel sektörün en önemli unsur olduğu söyleminin altı çizilmektedir (TGGPP, 2013: v). Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler Çevre Koruma kuruluşlarının söylemlerine benzer şekilde salım ticareti gibi piyasa-temelli düzeneklerin uyarlanacağı söylemi pekiştirilmektedir (TGGPP, 2013: 38). Aynı bildiride Türkiye, çevre kanununun karbon piyasalarını tanıdığı söyleminin altını çizerek sera gazı salımı için piyasa-temelli araçları kullanma potansiyelini araştıracağını beyan etmektedir (TGGPP, 2013: 39). Hedefinin nüfusu ve doğayı yaşatma (biyo-eko-iktidar) olduğu güvenlik *dispositifi* yeşil ekonomin işlevini yerine getirilebilmesi için siyasal iktidarın altyapıyı hazırlaması gerekir. Türkiye’de ve dünyada yenilenebilir enerji kaynakları gibi yeni yatırım alanlarına arışı ve gönüllü ve Kyoto Protokolü temelli karbon piyasalarının gelişimi için siyasal iktidar aktif rol oynamaktadır. Devletlerin doğanın metalaşması, sömürülmesi, çevre problemlerinin piyasa-temelli çözümü için yeni düzenlemelerde bulunması neo-liberalizmin önemli göstergelerinden

biridir (Collard, Dempsey and Rowe, 2016). Bu noktada Foucault'un önemli iddiası, liberal düşüncenin kendisi devlet müdahaleciliğine karşı çıkmasına rağmen, biyopolitikayı, güvenlik aygıtları formunda siyasal teknolojisinin ayrılmaz bir parçası olarak benimsemesidir (2007: 353). Ek olarak, siyasal iktidarın bu önemli rolleri yerine getirebilmeleri devletlerin, uluslararası kurumlar tarafından finansal olarak desteklenmesinden geçmektedir. Nitekim, Türkiye 2009 yılında Kyoto Protokolü'ne taraf olduktan sonra, orta ölçekli gelir düzeyine sahip ülkeler ve gelişmekte olan ülkelerin düşük karbon ekonomilerine geçişini finanse etmek için Dünya Bankası tarafından hazırlanan düşük faizli Temiz Teknoloji Fonunu almaya hak kazanmıştır (Dünya Bankası Temiz Teknoloji Fonu, 2016).

Dünya Bankası iklim değişikliği güvenlik *dispositifi* yeşil ekonominin unsurlarından sudan elektrik elde etmeyi küresel düzeyde teşvik etmektedir (World Bank, 2009). Geri dönülemez ekolojik, sosyal ve ekonomik olumsuz etkilerinden dolayı (Goldsmith ve Hildyard, 1984; World Commission on Dams, 2000; Jacques, 2006) büyük ölçekli barajlardan elektrik elde etme günümüzde artık popülerliğini yitirmiştir. Onun yerine Avrupa Birliği ve Dünya Bankası'nın da etkileriyle küçük ölçekli kanal tipi hidro-elektrik santrallerine doğru küresel bir yönelimin başladığını söyleyebiliriz (EC, 2012; World Bank, 2009). Küresel olarak küçük ölçekli kanal tipi hidro-elektrik santrallerine geçme eğiliminin büyük ölçekli barajlarla kıyaslandığında HES'lerin sıfır karbondioksit emülsiyonu, sınırlı çevre etkisi, düşük mühendislik gerekliliği, daha kısa sürede inşa etme ve düşük toplam yatırım maliyeti gibi görece avantajlarının olduğu algısı ile ilgilidir.

Türkiye'de yenilenebilir enerji çeşitlerinden sudan elektrik elde etme ağırlıklı olarak daha yaygındır. 2000'li yıllardan beri Türkiye'de 26 ırmak havzası HES projeleri için mekân oluşturmaktadır. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün 2017 Faaliyet Raporu'na göre Türkiye'de 1241 HES projesi mevcuttur. Bunların 620 tanesi işletilmekte, 62 tanesi inşaat halinde ve 559 tanesi planlanmış fakat inşaatına başlanmamıştır⁴ (DSİ, 2017: 70). İklim değişikliği güvenliği yeşil ekonominin *dispositif*lerinden biri olan HES projelerinin geliştirilmesi bir anlamda doğa üzerinde ekopolitikanın –güç teknolojilerinin –işlerliğini sergilemektedir.

Türkiye Kyoto Protokolü salım ticareti mekanizmalarından yararlanamasa da (Can, 2018; Konak, 2011), Türkiye'de protokolden bağımsız işleyen Gönüllü Karbon Piyasalarına yönelik projeler özel sektör tarafından geliştirilmektedir. 2014 yılı itibarıyla Türkiye'de Gönüllü Karbon Piyasası'nda işlem gören toplam

⁴ 2016 yılı sonu itibarıyla faaliyet gösteren lisanslı ve lisanssız toplam 597 HES 26 bin 681 MW'lık kurulu güç ile toplam kurulu gücün yaklaşık % 34'ünü oluştururken, 172 adet RES (rüzgar enerji santrali) 5 bin 789 MW ile toplam kurulu gücün yaklaşık % 6,82'ine karşılık gelirken, 791 MW'lık kapasiteli toplam 995 adet güneş enerji santrali toplam kurulu gücün yaklaşık % 1'ini oluşturmaktadır (Karagöl ve Tür, 2017: 31-35).

308 adet proje vardır. Bunların 139 tanesi HES, 106 tanesi rüzgâr santrali, 27 tanesi atıktan enerji üretimi/biyogaz, 10 adedi enerji verimliliği ve 6 adedi jeotermal projelerdir. Bu projelerden yıllık 20 milyon CO2 tona yakın sera gazı salım azalımı beklendiği belirtilmektedir (Çevre ve Ormancılık Bakanlığı, 2016).⁵

Sonuç olarak Türkiye (*dispositif*in kurumu), yeşil ekonomi güvenliği *dispositif*lerle karbondioksit oranını azaltmaya katkıda bulunma adına dere sularını serbest piyasa mantığı ile elektrik üretimi için yatırıma açarak ve gönüllü karbon piyasaları yaratarak, birinci olarak, biyo-eko-iktidarın biyo-eko-politikasının gerçekleştirilmesine yerel düzeyde katkı sağlamaktadır. İkinci olarak, bu güvenlik uygulamalarıyla Türkiye, iklim değişikliği güvenliği açısından nüfus düzeyinde olumlu olguları teşvik etmeye ve riskleri azaltmaya katkıda bulunmaya çalışırken aslında yeni ekolojik sömürgeciliğe kapı aralayarak biyopolitikanın işlerliğine katkıda bulunmaktadır (Foucault, 2007: 70-74).

Küresel iklim değişikliği güvenliğinin sağlanması adına geliştirilen *dispositif* unsurlar aracılığıyla işleyen biyopolitika sonucunda ortaya çıkan “harcanabilir” nüfus dünya genelinde ve Türkiye’de kırsal kesimde yerleşik ve kırsal kesimle bağıni henüz koparmamış şehirlerde yaşayan halktır. Küresel düzeyde, yenilenebilir enerjiye geçişin etkileri toprak değerinin düşük olduğu, az güce sahip olan ve resmi toprak kullanım hakkının az olduğu kırsal alanları orantısız olarak etkileyeceği belirtilmektedir (McCarthy, 2015). Liberal güvenliğin biyopolitikasının ayırt edici özelliği her hayatı düzenleyip korumak değil, durumun gereklerine göre bazı hayatların yok olmasına göz yummaktır (Burchell vd., 1991). Bu durum da aslında Foucault’un belirttiği biyopolitika paradoksunu yansıtır. Bu biyopolitika paradoksu aynı zamanda güvenliğin biyopolitikasına karşı direnişlerin baş göstermesinin kaynağıdır.

“İktidarın olduğu yerde, direniş vardır” (Foucault 1978, 95) diyerek Foucault, yaşamın, yaşamı yöneten tekniklere tamamen entegre olmadığını, sürekli olarak onlardan kaçtığını da vurgular (1978: 143). Foucault, yaşam üzerinde hâkimiyet kuran iktidar tekniklerine karşı tarihsel süreçte direnişlerin geliştiğini belirtir (1978: 144-147). Gelişen direnişler beden ve yaşam adına tanınma istek ve talebinde bulunmuşlardır. Bu bağlamda, küresel iklim değişikliği güvenliğini sağlama adına geliştirilen HES projelerine karşı dışlanan ve “harcanabilir nüfus” direniş geliştirmiştir. Bu hareketin adı yaşam hakkıdır.

⁵ 2009 yılından itibaren HES’lere Türkiye Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu tarafından verilen üretim lisanslarının sayısındaki artışın temel nedenlerinden biri de bu kredi olanaklarıdır. Nitekim hidroelektrik sektörü karbon piyasasından kar sağlayacak önemli bir fırsat olarak görülmektedir (İsler, 2012b; Konak ve Sungu-Eryılmaz, 2016).

Harcanabilir Doğa ve Nüfusun Haykırışlarında Biyo-iktidar Çatışması ve Biyopolitika Paradoksu

Su su-toplumsaldır çünkü sadece bütün insanları birbirine bağlamaz, aksine dünyada bütün yaşam formlarını birbirine bağlar (Bakker, 2013). Bu bağlamda, Bakker (2013: 282) su kaynaklarına erişimin Foucault'nun anladığı şekli ile biyo-iktidar kapsamında olduğunu belirtmiştir. Bakker (2013) modern hükümetlerin nüfusun verimliliği ve sağlığını güvenlik altına almak için su kaynakları ve bireysel su kullanım pratiklerini etkinleştirmenin yollarını aradıklarını belirtmiştir. Bakker'in analizini genişletirsek, hükümetler su kaynakları ve bireysel su kullanım pratiklerini etkinleştirmenin yollarını aramakla kalmaz, aynı zamanda yukarıda anlatıldığı gibi küresel iklim değişikliği söylem ve güvenlik *dispositifi* yeşil ekonomi uygulamalarından etkilenerek, iklim değişikliği güvenliği, enerji güvenliği ve ekonomik kalkınma sağlama adına derelerin suyunu yatırıma açar. Temiz Teknoloji Fon Yatırım Planında (2009) Türkiye'de yenilenebilir enerji yatırımlarının küresel sera gazı salımı düşürmeye katkı sağlayacağı, hava kalitesinin iyileşmesi yoluyla halk sağlığına, kaliteli yaşama, çevreye ve istihdama olumlu katkılarının olacağı söylemi hâkim söylemdir. HES yatırımlarının ülkenin yoksul bölgelerinin, özellikle de dağlık bölgelerinin kalkınmasına olumlu katkılar sunacağı söyleminin altı özellikle çizilmiştir. Bu anlamda HES projeleri sera gazı salımı düşürmeye katkı sağlayacağı ve insan yaşam kalitesini artırmayı hedeflediğini varsaydığı için biyo-iktidar kapsamına girmektedir (Bakker, 2013; Foucault, 1978, 2003). Fakat bu varsayımların bilimsel verilerle desteklenip desteklenmediğini bilmek için araştırmalara gerek vardır.

Küresel iklim değişikliği güvenlik söylemden yola çıkarak sorulacak en temel soru şudur: bu projeler hangi insanların yaşam kalitesine olumlu katkı sağlayacaktır? HES projelerine karşı çıkan yerel halk ve sivil oluşumlar HES projelerinin yerel düzeyde toplumsal ve ekolojik sorunlara yol açtığının altını çizerek, bu projelerin kendilerine olumlu katkı sağlayacağını düşünmemektedirler. Aksine bu projelerin yaşamı tehdit ettiğini iddia edenler vardır. HES projelerinin hayata geçirilmesine karşı çıkan oluşumlardan Derelerin Kardeşliği Platformu Sözcüsü Ömer Şan'ın şu ifadeleri HES projelerinin biyo-iktidar çatışmasını yansıttığını net ifade etmektedir: "Suyu yaşamın asli unsuru ve vazgeçilmesi olarak yaşamın odağına koyduğunuzda bu projelerin zararlarını daha iyi anlayabilir ve kavrayabilirsiniz" (Şan, 2015). Doğa ve insan yaşamını idame ettirme iddiasından yola çıkarak şekillenen küresel iklim değişikliği yönetimselliği kapsamında yeşil ekonomi *dispositif* unsurlarının dere sularına müdahalesi ile yerelde doğa ve insan yaşamını tehdit eder hale gelmesi bir biyo-iktidar çatışmasını yansıtmaktadır. Ömer Şan'ın şu ifadeleri biyo-eko-iktidar çatışmasını daha net yansıtmaktadır:

Bütün HES projeleri yaşamı yok ediyor. Burada sadece doğadan söz etmek, sadece çevresel etkilerini ön plana çıkarmakla yetinmeyiz. Bir bütünü düşünmek zorundayız ve bu bütün yaşamı oluşturmaktadır. İşte ortak mücadelemiz de işte bunun içindir, yaşam mücadelesidir yani! (Şan, 2015).

Burada yaşam, doğanın ve insan dâhil bütün canlıların yaşamını kapsayacak şekilde tanımlanmıştır. Bu anlamda HES direnişi bütünsel bir yaşam hakkı mücadelesidir.

Bu çatışmanın nedeni HES'lerin küresel ve yerel düzeyde farklı tanımlanmasında yatmaktadır. Küresel düzeyde su, yenilenebilir, karbon nötr ve sürdürülebilir ekonomiye katkısı olumlu olarak tanımlanmakta ve dolayısıyla sudan elektrik elde etme iklim değişikliği güvenliği *dispositif* unsurlardan biri olarak tanımlanmaktadır (IPCC, 2011; Shaw, 2011:749). Bu da aslında neo-liberal yönetimselliğin stratejilerinden biridir. Türkiye'de yerel düzeyde sudan elektrik elde etme projelerinin sürdürülebilir kalkınmaya katkısı, yenilenebilir olması, ekoloji dostu olması ve hayatı idame ettirmeye katkısı varsayımları Şan'ın aşağıdaki ifadeleri ile çürütülmüş ve bütün işleyişin yeni ekolojik sömürgeciliğe nasıl kapı araladığını anlatmaktadır:

Doğal yaşam alanlarımızı ortadan kaldırarak, yaşam koşullarımızı yok ederek, bizleri yurtsuzlaştıracak; yüzyıllardır atalarımızdan dedelerimizden emanet aldığımız ve koruyup kollama görevini yerine getirerek gelecek nesillerimize aktaracağımız topraklarımızın, sularımızın elimizden alınacağı projelerdir HES'ler...HES'ler aynı zamanda sularımızın ticarileştirilmesinin altyapısıdır... Sularımızın kontrol altına alınmasıdır!.. (Şan, 2015).

Bu bağlamda bu çatışmanın doğası şu şekilde tanımlanabilir: biyo-iktidar suyun mekanı (temini), suyun mülkiyeti (suyun yönetimi), suya erişim (hak), ve tüm bütün bu ilişkilerin tüm yaşam üzerine olan etkisi ile ilgili olduğuna göre (Tandon, 2007:6) ve yaşamı biyo-iktidar olarak güvenlik altına almak demek en basit şekilde yaşamı idame ettirmek (Foucault, 2003) olduğuna göre, doğa ve insan yaşamını idame ettirme iddiasından yola çıkarak oluşturulan küresel iklim değişikliği yönetimselliği yerel düzeyde, yeşil ekonomi *dispositif* unsurlarının dere sularına müdahale veya iktidarı ile sonuçlanır. Sonuçta, yeşil ekonomi yoluyla işlerliğinin gerçekleştirildiği güvenlik biyopolitikası dere sularının enerji için kullanımına karar verdiğinde yerel nüfus ve diğer yaşamların yaşam süreçlerine bir dizi olumsuz müdahale ile sonuçlanır ve uzun vadede yerel düzeyde yaşamı tehdit eder hale gelir. Bu burum da aslında Foucault'un belirttiği biyopolitika paradoksununun doğasından kaynaklanmaktadır.

Yerelde müdahaleler iklim değişikliği güvenliği biyopolitikasının ne şekilde işlediğini özetlemektedir. HES projeleri su akışlarında ve kullanımında kalıcı

değişimleri beraberinde getirmekte, bu da su erişim ve kullanımında ve toprak dağıtımında yeni bir yapılanma ile sonuçlanmaktadır (Işlar, 2012b; Kibaroglu ve Başkan, 2011). 2001’de elektrik üretiminin özelleştirilmesi ve 2003’de su kullanım hakkı anlaşmasıyla elektrik üretmek için dere suları 49 yıllığına şirketlere kiralanmaya başlamıştır. Ortak kullanıma açık su kaynakları HES projeleri yoluyla ticari amaçlı gaspın nesnesi haline dönüşmüştür (Işlar, 2012b). Bu durum da HES karşıtı gruplar tarafından eleştirilmiştir. Bunlar birçok sloganda dillendirilmiştir: “Deremiz satılık değildir,” “Bu vadede satılık su yok,” “Su haktır, satılamaz,” “Dereler özgür olacak.”

Su kullanım hakkı sözleşmeleri hazırlanırken hangi vadede kaç tane HES kurulacağına dair detaylar belirtilmemiş olduğu için özel sektör, vadilerin ekolojik kapasitesinin çok üstünde projeler geliştirmiştir. HES’ler yol yapımı ve elektrik şebekesi inşaatı için ayrıca ek alanlar gerektirmektedir. Yasal değişimler sayesinde, HES proje lisansı almış özel sektör girişimcileri arazi dâhilindeki diğer mal ve mekânların (toprak, ev, tarla gibi) kamulaştırılmasını talep edebilmektedir. Enerji Piyasası Düzenleme Otoritesi özel sektörün bu tarz taleplerini geçerli bulunduğu durumlarda, “acil kamulaştırma” yoluyla bunlara el konulmasını kolaylaştırmaktadır (Özeke, 2006). Bu da toprak gaspıyla sonuçlanmaktadır.

Denetimsiz bir şekilde vadi kapasitesinin çok üzerinde birçok HES projesinin yapılması, tünellerle bir vadiden diğer vadiye su transferine izin verilmesi, projelerde önerilen ve çevre bakanlığınca onaylanan dere yatağına bırakılması gereken can suyu miktarının yetersizliği, doğal park ve koruma alanlarında da HES yapımına izin verilmesi gibi uygulamaların ve kurulacak elektrik şebekelerinin büyük ölçekli ekolojik tahribat yaratacağı HES karşıtı gruplar ve yerel halk tarafından sürekli vurgulanmıştır (Işlar, 2012a); (Işlar, 2012b; Konak ve Sungu-Eryılmaz, 2016).

Sonuç olarak, bu projeler su ve toprak gaspıyla sonuçlanmakta, bu da beraberinde ekolojik dengenin bozulması, dolayısıyla doğal yaşamı ve yerel halkların geçimlik kaynaklarını risk altına soktuğu için uzun vadede yerel halkın ekonomik, sosyal, kültürel yaşam tarzlarını da tehdit etmektedir (Işlara, 2012a); (Işlar, 2012b; Konak ve Sungu-Eryılmaz, 2016). Bu anlamda, HES projeleri yerelde bütün yaşam formlarına müdahaleyi içerdiğinden biyo-iktidar kavramlaştırmasının kapsamına girmektedir ve aynı zamanda biyo-iktidar çatışmasını yansıtmaktadır ve neo-liberal güvenlik biyopolitik paradoksun doğasını gözler önüne sermektedir.

Bu biyo-iktidar çatışması nasıl çözüme kavuşturulabilir? Yerelde çözüm önerenlerin risk doğmadan riskleri belirleme ve minimuma indirme gibi bir

güvenlik anlayışından hareket ettiğini söyleyebiliriz.⁶ Yerelin güvenlik anlayışı, neo-liberalizm ile şekillenen küresel iklim değişikliği güvenliği ile zıttır. Liberal serbest piyasa mantığına göre (Foucault, 2007: 4) şekillenen yeşil ekonomi temelli küresel iklim değişikliği güvenliği yönetimselliği çatışmayı, riskleri belirleyip ve riskleri minimuma indirme ve çatışmaları çözme gibi bir amacı yoktur çünkü bu serbest piyasa güvenlik paradigması riskten beslenir. Bu tarz yönetimselliğin çözüm önerisi bütün yaşamı düzenleyip korumadan değil, durumun gereklerine bazı nüfusların harcanabilir olduğunu kabul ederek bazı yaşamların yok olmasına göz yummasından geçer (Burchell vd., 1991). Bu durum da aslında Foucault'un belirttiği biyopolitika paradoksunu yansıtır.

Türkiye'nin birçok gölgesinde meydana gelen HES projelerine karşı protestolarda yaygın olarak kullanılan yazılı sloganlar, dere sularının biyo-iktidar alanı kapsamında olduğunu ve iklim değişikliği güvenliğinin neo-liberal mantıkla yönetilmesine karşı çıkmaktadır:

“Su hayattır, satılamaz,”

“Su yaşamdır, satılamaz...HES'lere hayır”

“Bize hayat veren bu topraklara biz de bir hayat borçluyuz”

“HES'lere inat yaşasın hayat”

“Doğanın, yaşamınızın ve geleceğimizin talanına izin vermeyeceğiz”

2010-2011 yıllarında Düzce Gölyaka ve Rize İkizdere'de Rize'nin yapılan odak grup görüşmelerinde “devlet bizi yok saydı,” “devlet bizi sattı,” “devleti yanımızda bilirdik,” “dere kenarlarındaki köyler ve bizler yok sayılmış,” “biz yüzyıllardır bu topraklarda yaşıyoruz” gibi ifadeleri de liberal güvenliğin biyopolitiğinin bütün hayatları düzenleyip korumak yerine, durumun gereklerine göre bazı yaşamların yok olmasına göz yumarı gerçekleştirilmede devletlerin oynadığı rolü gözler önüne sermektedir.

Küresel iklim değişikliği güvenliği yönetimselliğinin bir uzantısı olarak gelişen HES'lerle birlikte bu mekânlar ve nüfus Foucault'un deyimiyle “harcanabilir” doğa ve nüfusa dönüşmektedir. Yerel halk ve sivil oluşumlar kendi mekanlarının ve kendilerinin harcanabilir doğa ve nüfus olduğunun farkındadır. Şu yazılı ifade iklim değişikliği güvenliğinin biyopolitik işleyişini

⁶ Türkiye'deki HES karşıtı gruplar ve yerel halkın bir kısmı enerji verimliliği ve korumasını artıran yeni teknolojilerinin kullanıma başlanması ile dere sularının enerji üretimine açılmasına ihtiyaç olmadığını belirtmiştir. Bir diğer grup iklim değişikliğinin Türkiye sularına olan etkisi araştırılıp, suyun ekoloji, tarım, içme suyu için gerekli olan miktarı hesaplanıp geriye kalan miktarın elektrik üretimi için kullanıma açılması, sudan ziyade rüzgar ve güneş enerjisinin geliştirilmesi ve sivil toplum kuruluşlarının karar verme süreçlerine katılımının yaygınlaştırılması ile bu çatışmanın çözüme kavuşturabileceğinin altını çizmişlerdir (Konak ve Sungu-Eryılmaz, 2016: 817-818).

net şekilde dillendirmektedir: “Suyumuzu kesin! Ağacımızı kesin! Oldu olacak...Bizi de kesin!”

3. SONUÇ

Bu makalede küresel iklim değişikliği güvenliğini sağlama adına yeşil ekonomiye geçiş ve Türkiye’de kanal-tipi hidro-elektrik (HES) projeleri ve beraberinde kamuoyuna damgasını vuran tartışmaları Foucault’nun biyo-iktidar, liberal yönetimsellik ve güvenliğin biyopolitikası kavramsallaştırmaları temelinde analiz edilmiştir. Kapitalizmin ikinci çelişkisinin (O’Connor, 1994) sonucunda ortaya çıkan küresel iklim değişikliğinin biyo-iktidar alanı olduğu ve iklim değişikliği krizine yanıt olarak sunulan yeni güvenlik yapılanmasının (*dispositif*) resmi adının yeşil ekonomiye geçiş olduğu; ve bu geçişte atmosferdeki karbon gazı ile insanların ilişkilerini yeniden tanımlayan ve dönüştüren bir neo-liberal yönetimsellik aracılığı ile güvenliğin biyopolitikasının gerçekleştiği anlatılmıştır.

Neo-liberal yeşil ekonomi güvenlik *dispositif* unsurlarından var olan piyasaları düzelterek (yenilenebilir enerjiye yatırım yaparak) ve yeni piyasalar oluşturarak (karbon piyasası) biyo-eko-politika işleyişi gerçekleşmektedir. Türkiye (*dispositif*in kurumu), yeşil ekonomi güvenliği *dispositif*lerle karbondioksit oranını azaltmaya katkıda bulunma adına dere sularını serbest piyasa mantığı ile elektrik üretimi için yatırıma açarak ve gönüllü karbon piyasaları yaratarak, birinci olarak, biyo-eko-iktidarın biyo-eko-politikasının gerçekleştirilmesine yerel düzeyde katkı sağlamaktadır. İkinci olarak, bu güvenlik uygulamalarıyla Türkiye, iklim değişikliği güvenliği açısından nüfus düzeyinde olumlu olguları teşvik etmeye ve riskleri azaltmaya katkıda bulunmaya çalışırken aslında biyo-eko-politikanın işlerliğine katkıda bulunmaktadır.

HES projesi geliştirme adına dere sularına müdahale veya biyopolitik iktidar (suyun özelleştirilmesi, suya erişimin engellenmesi, suyun kanallara hapsedilmesi, bir yerden başka bir yere taşınması, yetersiz can suyu salımı) yerelde yeşil gasp ile kapitalizmin ikinci çelişkisini pekiştirerek doğa ve insan yaşamını tehdit eder riskler üretmektedir. Bu durum biyopolitikanın paradoksu sonucu ortaya çıkan biyo-iktidar çatışmasını yansıtır. Neo-liberal serbest piyasa kapitalist ekonomi mantığı tarafından şekillenen yeşil ekonomi temelli küresel iklim değişikliği güvenliği yönetimselliği bu çatışmayı bütün yaşamı düzenleyip koruyarak değil, durumun gereklerine bazı nüfusların harcanabilir olduğu kabulünden hareketle bazı yaşamların yok olmasına göz yumarak çözüme eğilimindedir. Liberal güvenliğin biyopolitikasının ayırt edici özelliği her hayatı düzenleyip korumak değil, durumun gereklerine göre bazı hayatların yok olmasına göz yummaktır.

Küresel iklim değişikliği güvenliğinin sağlanması adına geliştirilen güvenlik *dispositif* unsurları aracılığıyla işleyen biyopolitika sonucunda ortaya çıkan “harcanabilir” doğa ve nüfus dünya genelinde ve Türkiye’de kırsal kesimde yerleşik ve kırsal kesimle bağıını henüz koparmamış şehirlerde yaşayan halktır.

Kapitalizmin ikinci çelişkisini pekiştirme ve beraberinde getireceği doğa ve insan tahribatı liberal yönetim mantığı çerçevesinde “doğal” olarak gelişen bir çeşit risk olarak tanımlanabilir. Bu durum liberal güvenlik paradigması tarafından sorunlu olarak görülmez çünkü olayların doğal akışlarında bu tür risklerin doğma olasılığı doğal olarak kabul edilmiştir. Bu durum aslında Foucault’un belirttiği biyopolitika paradoksunu yansıtır. Bu biyopolitika paradoksu aynı zamanda güvenliğin biyopolitikasına karşı direnişlerin baş göstermesinin kaynağıdır. Bu bağlamda HES projelerine karşı direnişlerin söylemi, yerelde bütün yaşam formlarına müdahaleyi içerdiğinden HES’lerin biyo-iktidar kavramlaştırmasının kapsamına girdiğini ve aynı zamanda biyo-iktidar çatışmasını yansıttığını ve biyopolitik paradoksun doğasını gözler önüne sermektedir. Türkiye HES projeleri vakasında yansıtıldığı gibi iklim değişikliği güvenliği adına yapılan her şey, aslında yeni ekolojik sömürgelik ile sonuçlanmaktadır. Neo-liberal yeşil ekonomi unsurlarından yenilenebilir enerjiye yatırım ve karbon ticareti iklim krizini çözeceği yerde daha fazla körüklemektedir. Karbon lisansı ve ticareti sera gazı kaynaklarının kullanımını teşvik etmektedir (Lohmann, 2016).

KAYNAKÇA

Bakker, Karen (2013), “Constructing Public Water: The World Bank Urban Water Supply and the Biopolitics of Development”, *Environment and Planning D: Society and Space*, 31 (2): 280-300.

Baldwin, Andrew (2013), “Vital Ecosystem Security: Emergence Circulation and the Biopolitical Environmental Citizen”, *Geoforum*, 45: 52-61.

Borras Jr., M. Saturnino, Jennifer C. Franco, Sergio Gómez, Cristóbal Kay ve Max Spoor (2012), “Land Grabbing in Latin America and the Caribbean”, *Journal of Peasant Studies*, 39 (3-4): 845-72.

Can, Ferhan (2018), “Türkiye’de uygulanan ve Gönüllü Karbon Piyasasında faaliyette bulunan Projelerin Paydaş Katılımı Açısından değerlendirilmesi”, *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 3 (1): 1-17.

Collard, Rosemary-Claire, Jessica Dempsey ve James Rowe (2016), “Re-regulating Socioecologies under Neoliberalism” Springer, Simon, Kean Brich ve

Julie MacLeavy (Der.), Handbook of Neoliberalism (New York and London: Routledge): 469-479.

Darier, Eric (1999), "Foucault and the Environment: An Introduction", Darier, Eric (Der.), Discourses of the Environment (Malden, PA: Blackwell): 1-33.

Dean, Mitchell (2010), Governmentality: Power and Rule in Modern Society (London: Sage).

DSİ (2017), Faaliyet Raporu, <http://www.dsi.gov.tr/docs/stratejik-plan/dsi-2017-faaliyet-raporu.pdf?sfvrsn=2> (28.09.2018).

Dünya Bankası Temiz Teknoloji Fonu (2016), <http://www.cif.climateinvestmentfunds.org/fund/clean-technology-fund> (28.09.2018).

ESMAP (Energy Sector Management Assistance Program) (2012a), Renewable Energy Resource Mapping (Washington, DC), http://www.esmap.org/RE_Mapping (04.06.2016).

ESMAP (Energy Sector Management Assistance Program) (2012b), Renewable Energy Resource Mapping, ESMAP Knowledge Exchange Forum (Washington, DC), <http://www.esmap.org/node/1421> (04.06.2016).

EU (2012), http://ec.europa.eu/research/energy/eu/research/hydropower/index_en.htm (04.06.2016).

Fairhead, James, Melissa Leach ve Ian Scoones (2012), "Green Grabbing: A New Appropriation of Nature?", *Journal of Peasant Studies*, 39 (2): 237-61.

Foster, J. Belamy, Brett Clark ve Richard York (2010), The Ecological Rift: Capitalism's War on the Earth (New York: Monthly Review Press).

Foucault, Michel (1978), History of Sexuality. Vol. 1: An Introduction (New York: Vintage).

Foucault, Michel (1980), "The Confession of the Flesh", Gordon, Colin (Der.), Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings (New York: Pantheon Books): 194-228.

Foucault, Michel (1991), "Governmentality", Burchell, Graham, Colin Gordon ve Peter Miller (Der.), The Foucault Effect: Studies in Governmentality (Chicago: Chicago University Press): 87-104.

Foucault, Michel (1995), Discipline and Punish: The Birth of the Prison. Sheridan, Alan (Çev.) (New York: Random House Inc).

Foucault, Michel (1997): “The Ethic of Care for the Self as a Practice of Freedom” Rabinow, Paul (Der.), *Ethics: Essential Works of Foucault 1954-1984. Volume One* (New York: The New Press) (Çev. Hurley, Robert and Others).

Kibaroglu, Aysegul ve Argun Başkan (2011), “Turkey’s Water Policy Framework” Kibaroglu, Aysegul, Wantina Scheumann ve Annika Kramer (Der.), *Turkey’s Water Policy: National Frameworks and International Cooperation* (Berlin: Springer): 3-25.

Foucault, Michel (2000), “The Birth of Biopolitics”, Rabinow, Paul (Der.), *Ethics. Essential Works of Foucault, 1954-1984* (London: Penguin Books).

Foucault, Michel (2003), *Society Must Be Defended, Lectures at the College de France 1975-76*, Davidson, Arnold I. (Der.), (New York: Picador) (Çev. Macey, David).

Foucault, Michel (2004), *Society Must Be Defended, Lectures at the Collège de France, 1975-76*, Bertani, Maura ve Alessandro Fontana (Der.), (London: Penguin Books) (Çev. Macey, David).

Foucault, Michel (2007), *Security, Territory, Population, Lectures at the Collège de France, 1977-78*, Burchell, Graham (Çev.), (New York: Palgrave Macmillan).

Foucault, Michel (2008), *The Birth of Biopolitics. Lectures at the Collège de France 1978-79*, Senellart, Michel (Der.), (New York: Palgrave Macmillan). (Çev. Burchell, Graham).

Friedman, L. Thomas (2008), *Hot, Flat, and Crowded: Why We Need a Green Revolution and How it Can Renew America* (New York: Farrar, Straus and Giroux).

Galaz, Victor (2015), *Global Environmental Governance, Technology and Politics: The Anthropocene Gap* (New York: Edward Elgar Publishing).

Goldsmith, Edward ve Nicholas Hildyard (1984), *The Social and Environmental Effects of Large Dams* (Wadebridge, Cornwall, UK: The Wadebridge Ecological Centre).

Grove, J. Kevin (2010), “Insuring Our Common Future? Dangerous Climate Change and the Biopolitics of Environmental Security”, *Geopolitics*, 15 (3): 536-563.

IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) (2014), *Summary for Policy Makers of Third Report, Mitigation of Climate Change, Fifth Assessment Report*, April 14, Intergovernmental Panel on Climate Change, Geneva <http://www.ipcc.ch/report/ar5/wg3/> (18.07.2016).

Islar, Mine (2012a), "Struggles for Recognition: Privatisation of Water Use Rights of Turkish Rivers", *Local Environment*, 17: 317-329.

Islar, Mine (2012b), "Privatized Hydropower Development in Turkey: A Case of Water Grabbing?" *Water Alternatives*, 5 (2): 376-391.

Jacques, Leslie (2006), *Deep Water: The Epic Struggle over Dams, Displaced People, and the Environment* (New York, NY: Picador).

Karagöl, Erdal Tanas ve Mehmet Rıda Tür (2016), *Türkiye'de Elektrik Enerjisi* (Ankara: SETA).

Kennis, Anneleen ve Matthias Lievens (2016), "Greening the Economy or Economizing the Green Project? When Environmental Concerns Are Turned into a Means to Save the Market", *Review of Radical Political Economics*, 48 (2): 217-234.

Kibaroglu, Aysegul ve Argun Başkan (2011), "Turkey's Water Policy Framework" Kibaroglu, Aysegul, Wantina Scheumann ve Annika Kramer (Der.), *Turkey's Water Policy: National Frameworks and International Cooperation* (Berlin: Springer): 3-25.

Konak, Nahide (2011), "Küresel İklim Değişikliği, Kyoto Protokolü Esneklik Mekanizmaları, Gönüllü Karbon Piyasaları ve Türkiye: Eleştirel Yaklaşım", *Alternatif Politika*, 3 (2): 154-178.

Konak, Nahide ve Yesim Sungu-Eryilmaz (2016), "Does Small Run-of-River Hydro Power Development in Turkey Deliver On Its Sustainability Premise?" *Society & Natural Resources*, 29 (7): 807-821.

Lemke, Thomas (2011), *Biopolitics: An Advanced Introduction* (New York: New York University Press).

Lohmann, Larry (2016), "Neoliberalism Climate" Springer, Simon, Kean Brich ve Julie MacLeavy (Der.), *Handbook of Neoliberalism* (New York and London: Routledge): 480-492.

Lövbrand, Eva, Johannes Stripple ve Bo Wiman (2009), "Earth System Governmentality: Reflections on Science in the Anthropocene", *Global Environmental Change*, 19 (1):7-13.

Lövbrand, Eva ve Blörn-Ola Linner B. O. (2015), "Governing Beyond or with the State? State Conceptions in Studies of Non-State Climate Action", Bäckstrand, A Karin ve Annica Kronsell (Der.), *Rethinking the Green State: Environmental Governance Towards Climate and Sustainability Transitions* (Abingdon: Routledge): 43-62.

Luke, W. Timothy (1999), "Environmentality as Green Governmentality", Darier, Eric (Der.), *Discourses of the Environment* (Oxford and Malden, MA: Blackwell): 121-151.

Luke, W. Timothy (2009), "Developing Planetarian Accountancy: Fabricating Nature as Stock Service and System for Green Governmentality", *Current Perspectives in Social Theory*, 26: 129-159.

McCartyh, James (2015), "A Socioecological Fix to Capitalist Crisis and Climate Change? The Possibilities and Limits of Renewable Energy", *Environment and Planning A*, 47: 2485-2502.

Millennium Ecosystem Assessment (2005), *Millennium Ecosystem Assessment: Synthesis Report* (Washington, DC: World Resources Institute).

NCCAP (National Climate Change Action Plan) (2011), Republic of Turkey National Climate Change Plan 2011-2023, <http://www.dsi.gov.tr/docs/iklimdegisikligi/%C4%B1depeng.pdf?sfvrsn=2> (25.09.2018).

O'Connor, James (1994), "The Second Contradiction of Capitalism", *Capitalism Nature Socialism*, 5 (4): 105-114.

Oels, Angela (2005), "Rendering Climate Change Governable: From Biopower to Advanced Liberal Government?", *Journal of Environmental Policy and Planning*, 7 (3): 185-207.

Oels, Angela (2013), "Rendering Climate Change Governable by Risk: From Probability to Contingency", *Geoforum*, 45: 17-29.

Özeke, Hergüner Bilge (2006), Turkey: Privatization of Electricity Distribution Sees the Light, <http://www.mondaq.com/article.asp?articleid=41696> (28.09.2018).

REN21 (2014), *Renewables 2014 Global Status Report*, http://www.ren21.net/Portals/0/documents/Resources/GSR/2014/GSR2014_KeyFindings_low%20res.pdf (21.07.2016).

Rockström, J., W. Steffen, K. Noone, A. Persson, F.S. Chapin, III, E.F. Lambin, T.M. Lenton, M. Scheffer, C. Folke, H.J. Schellnhuber, B. Nykvist, C.A. de Wit, T. Hughes, S. van der Leeuw, H. Rodhe, S. Sörlin, P.K. Snyder, R. Costanza, U. Svedin, M. Falkenmark, L. Karlberg, R.W. Corell, V.J. Fabry, J. Hansen, B. Walker, D. Liverman, K. Richardson, P. Crutzen, and J.A. Foley (2009), "A Safe Operating Space for Humanity", *Nature*, 461: 472-47.

Rockström, J., W. Steffen (2010), "Planetary Boundaries", *New Perspectives Quarterly*, 27: 72-74.

Smith, Neil (2006), "Nature as Accumulation Strategy", Panitch, Leo ve Colin Leys (Der.), Socialist Register 2007. Coming to Terms with Nature (London: The Merlin Press).

Swyngedouw, Erik, (2013), "The Non-Political Politics of Climate Change", ACME: An International E-Journal for Critical Geographies, 12(1): 1-8.

Şan, Ömer (2015), HES'ler Sularımızın, Topraklarımızın Elimizden Alınmasıdır! <http://www.roportajlik.com/hesler-topraklarimizin-sularimizin-elimizden-alinmasidir/> (04.08.2018).

Tandon, Nidhi (2007), "Biopolitics Climate Change and Water Security: Impact Vulnerability and Adaptation Issues for Women", Agenda, 21: 4-17.

TGGPP (2013), Turkey Green Growth Policy Paper: towards a Greener Economy (Washington DC: World Bank), <http://documents.worldbank.org/curated/en/914651468311113361/Turkey-green-growth-policy-paper-towards-a-greener-economy> (23.09.2018).

Türkiye Temiz Teknoloji Fon Yatırım Planı (2009), http://www.cif.climateinvestmentfunds.org/sites/default/files/CTF_Turkey_Investment_Plan_01_16_09_web.pdf (07.05.2016).

UN (2012), The Future We Want: Resolution Adopted by the General Assembly United Nations http://www.un.org/disabilities/documents/rio20_outcome_document_complete.pdf (03.08.2016).

UNEP (2009). Global Green New Deal (Nairobi: UNEP).

World Commission on Dams (2000), Dams and Development (London, UK: Earthscan).

World Bank (2009), Directions in hydropower (Washington, DC: The World Bank) http://siteresources.worldbank.org/INTWAT/Resources/Directions_in_Hydropower_FINAL.pdf (08.05.2016).

World Bank (2012a), Turn Down the Heat: Why a 48C World Must Be Avoided. Prepared by the Potsdam Institute for Climate Impact Research and Climate Analytics (Washington, DC: World Bank).

World Bank (2012b), Inclusive Green Growth: The Pathway to Sustainable Development (Washington, DC: World Bank).